

Paweł Górski*

OBIEKTY ZBIOROWEJ OCHRONY LUDNOŚCI JAKO KOMPONENT INFRASTRUKTURY OBRONNEJ PAŃSTWA – ZARYS PROBLEMU

Streszczenie

W artykule przedstawiono wykładnię teoretyczną dotyczącą roli i znaczenia infrastruktury obronnej państwa w dobie realnych zagrożeń bezpieczeństwa militarnego Polski. Szczególną uwagę poświęcono aktualnej interpretacji i klasyfikacji istotnych z punktu widzenia bezpieczeństwa ludności cywilnej komponentów infrastruktury obronnej państwa, jakimi są obiekty zbiorowej ochrony. W artykule podjęto także próbę diagnozy stanu ilościowego i jakościowego budowli ochronnych (schronów i ukryć) oraz miejsc doraźnego schronienia w Polsce. Wskazano również przykłady dobrze rozwiniętej infrastruktury zbiorowej ochrony ludności z krajów nordyckich. Wyniki badań potwierdziły, że w Polsce konieczne jest odtworzenie skutecznego systemu budowli ochronnych.

Słowa kluczowe: obiekty zbiorowej ochrony, budowle ochronne, schrony i ukrycia, miejsca doraźnego schronienia

Wstęp

Nasilające się w ostatnim czasie geopolityczne fluktuacje na świecie, w tym prowadzona przez Rosję wojna hybrydowa oraz zmiana narracji USA w kwestii wojny rosyjsko-ukraińskiej, a także potencjalne zakusy Rosji na aneksję kolejnych terytoriów implikują diametralne przewartościowanie poglądów dotyczących kwestii obronności naszego kraju. Pogląd o rzekomym braku zagrożeń militarnych został w ostatnim czasie znacząco zweryfikowany. Szczególnie istotny w tym względzie jest fakt, że Polska stała się krajem frontowym i musi się liczyć z rosnącym zagrożeniem ze strony imperialistycznej Rosji. Taka sytuacja powoduje wręcz pilną potrzebę nie tylko rozbudowy naszych sił zbrojnych,

* Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach, e-mail: pawel.gorski@ujk.edu.pl, ORCID: 0000-0002-1577-2607.

ale także tworzenia nowych oraz modernizacji już istniejących kluczowych elementów infrastruktury obronnej naszego państwa. Do takich niewątpliwie należą obiekty zbiorowej ochrony, które, jak potwierdzają wydarzenia w Ukrainie, są niezbędne dla zapewnienia przetrwania i bezpieczeństwa ludności cywilnej w czasie prowadzonych działań zbrojnych. Prezentowany artykuł ma na **celu** przedstawienie wykładni teoretycznej dotyczącej roli i znaczenia obiektów zbiorowej ochrony w systemie infrastruktury obronnej państwa oraz dokonanie diagnozy stanu ilościowego i jakościowego budowli ochronnych (schronów i ukryć) oraz miejsc doraźnego schronienia w Polsce. Przyjęto **hipotezę** zawartą w przypuszczeniu, że najskuteczniejszym sposobem zbiorowej ochrony ludności, szczególnie w czasie zagrożeń militarnych, są obiekty zbiorowej ochrony. Jednak ich stan ilościowy i jakościowy w Polsce jest nieadekwatny do obecnych zagrożeń i wymaga pilnej naprawy. Zasadniczymi **metodami badawczymi** są krytyczna analiza literatury przedmiotu oraz analiza instytucjonalno-prawna, którą zastosowano w celu przeanalizowania aktów prawnych, dokumentów oraz statystyk.

Identyfikacja i znaczenie infrastruktury obronnej państwa

Jednym z kluczowych elementów determinujących sprawność i skuteczność funkcjonowania systemu obronnego państwa jest jego infrastruktura. W literaturze przedmiotu określana jest ona mianem infrastruktury obronnej. Jest elementem infrastruktury państwa obejmującym obiekty i urządzenia stałe oraz instytucje niezbędne do funkcjonowania systemu obronnego państwa¹. Infrastruktura obronna tworzona jest głównie w czasie pokoju, ale może być również rozwijana w okresie zagrożenia i wojny. Zaznaczyć należy, że infrastruktura obronna państwa przygotowywana jest do zabezpieczenia potrzeb głównie sił zbrojnych i obrony cywilnej w czasie kryzysu i wojny. Kwestie dotyczące jej organizacji i funkcjonowania muszą być uwzględniane w planach zagospodarowania przestrzennego². Studia nad literaturą przedmiotu obejmującą kwestie znaczenia infrastruktury obronnej państwa jednoznacznie pozwalają na postawienie tezy, że prawidłowo rozwinięte i ukształtowane pod względem jakościowym i ilościowym obiekty i urządzenia tej infrastruktury determinują sprawność i żywotność (trwałość, odporność, przywracalność) systemu obronnego państwa. W skład infrastruktury

¹ Z. Stachowiak, *Polityka gospodarczo-obronna*, Warszawa 1996, s. 38.

² J. Tomaszewski, *Podsystem infrastruktury Sił Zbrojnych RP [w:] Logistyka w systemie bezpieczeństwa narodowego*, red. P. Kler, Warszawa 2021, s. 286.

obronnej państwa wchodzą: infrastruktura wojskowa, infrastruktura obrony cywilnej, infrastruktura transportowa o znaczeniu obronnym (lotniska, porty, drogi, magistrale kolejowe, obiekty inżynierskie itp.), wytypowane obiekty na potrzeby systemu kierowania administracji rządowej, szpitale, wytypowane obiekty infrastruktury krytycznej oraz obiekty szczególnie ważne dla obronności państwa, przedsiębiorstwa o szczególnym znaczeniu gospodarczo-obronnym, usługi i roboty budowlane związane z zapewnieniem ciągłości funkcjonowania i odtwarzania obiektów infrastruktury obronnej, a także rezerwy strategiczne materiałów i konstrukcji do budowy obiektów infrastruktury obronnej oraz budowy mostów składanych i przepraw³.

Zasadniczą częścią infrastruktury obronnej państwa, w myśl „Doktryny Logistycznej Sił Zbrojnych RP” D-4(B), jest **infrastruktura wojskowa**. Zgodnie z najszerszą w literaturze przedmiotu interpretacją, infrastruktura wojskowa składa się z czterech zasadniczych części. Są to stacjonarne obiekty, stacjonarne urządzenia oraz grupa ruchomych obiektów i urządzeń, które powstały w celu zaspokajania potrzeb armii, a także wojskowe oddziały i struktury zapewniające wymienionym wyżej częściom zaopatrzenie i sprawność techniczną. Szczególnie chodzi o potrzeby wojska dotyczące dowodzenia, łączności, szkolenia, bytowania, magazynowania, dokonywania napraw sprzętu wojskowego, przemieszczania sił zbrojnych oraz ich operacyjnego rozwinięcia⁴.

W skład infrastruktury wojskowej wchodzi urządzenia i instytucje warunkujące działanie sił zbrojnych w czasie pokoju i wojny, takie jak: baza koszarowa, poligony, place ćwiczeń i strzelnice, systemy obsługi garnizonowej, obiekty służby zdrowia, system telekomunikacyjny, system transportowo-komunikacyjny, baza produkcyjna i techniczno-remontowa, urządzenia radiotechniczne, lotniska, bazy morskie, składnice i magazyny, a także określone instytucje (służby) i jednostki wojskowe (oddziały i pododdziały) przeznaczone do ochrony i obrony oraz obsługi wymienionych obiektów, jak również te urządzenia i obiekty gospodarki narodowej, które mogą być wykorzystane na potrzeby sił zbrojnych⁵.

Drugim kluczowym komponentem infrastruktury obronnej jest **infrastruktura obrony cywilnej**, występująca w literaturze przedmiotu także pod nazwą infrastruktury systemu pozamilitarnego. Obiekty tej

³ Ibidem.

⁴ *Encyklopedia bezpieczeństwa*, t. 2, red. O. Wasiuta, S. Wasiuta, Kraków 2021, s. 627–628.

⁵ S.T. Kurek, *Ekonomika obronności. Istota, miejsce, zarys teorii*, Warszawa 2015, s. 198.

infrastruktury powinny być tworzone i doskonalone w czasie pokoju. Infrastrukturę obrony cywilnej stanowią przede wszystkim: techniczne systemy alarmowania i ostrzegania, budownictwo ochronne, obiekty w rejonach ześrodkowania, stanowiska kierowania i zarządzania administracji publicznej i instytucji w ramach systemu zarządzania kryzysowego, punkty i urządzenia odkażania i dekontaminacji, zapasowe szpitale i punkty pomocy sanitarno-medycznej wraz z zapasami farmaceutycznymi, zapasowe źródła wody pitnej oraz wody do celów gospodarczo-bytowych, zbiorniki wody gaśniczej, zapasowe źródła energii oraz drogi ewakuacji, a także składy żywności i materiałów sanitarno-medycznych⁶.

W ustawie z dnia 5 grudnia 2024 r. o ochronie ludności i obronie cywilnej infrastruktura niezbędna do realizacji zadań ochrony ludności i obrony cywilnej została zidentyfikowana jako obiekty i urządzenia zapewniające: schronienie lub nocleg, zaopatrzenie w wodę i żywność oraz w produkty lecznicze, energię elektryczną, paliwo, łączność, usługi teleinformatyczne i transport, udzielanie pierwszej pomocy (przedmedycznej i kwalifikowanej), świadczenie opieki zdrowotnej, magazynowanie i dystrybucję rezerw materiałowych, realizację działań ratowniczych, pomocy humanitarnej i pomocy doraźnej oraz umożliwiające wykrywanie zagrożeń, powiadamianie, ostrzeganie i alarmowanie o zagrożeniach, a także funkcjonowanie usług publicznych⁷.

Podkreślić należy, że obiekty infrastruktury obrony cywilnej warunkują skuteczne działanie formacji obrony cywilnej oraz zapewniają zbiorową ochronę ludności i jej odporność społeczną w czasie konfliktu zbrojnego.

Identyfikacja i klasyfikacja obiektów zbiorowej ochrony

W ramach infrastruktury obrony cywilnej szczególna rola i znaczenie przypada budowlom ochronnym. Przez ekspertów są one uważane za najskuteczniejszy zbiorowy środek ochrony nie tylko przed konwencjonalnymi środkami rażenia w czasie konfliktu zbrojnego, ale także przed bronią masowego rażenia oraz skutkami nagłych, ekstremalnych zjawisk pogodowych. Podkreślić należy, że obowiązek przygotowania i organizowania budowli ochronnych wynika także z ratyfikowanego przez Pol-

⁶ *Działania przemysłu obronnego na rzecz infrastruktury krytycznej i obronnej państwa*, red. P. Soroka, A. Zagórska, Warszawa 2021, s. 59.

⁷ Ustawa z dnia 5 grudnia 2024 r. o ochronie ludności i obronie cywilnej (Dz.U. 2024, poz. 1907).

skę protokołu dodatkowego do konwencji genewskich z 12 sierpnia 1949 r., dotyczącego ochrony ofiar międzynarodowych konfliktów zbrojnych⁸.

W polskiej literaturze przedmiotu i aktach prawnych występują pewne nieścisłości dotyczące interpretacji pojęcia budowli ochronnych. W załączniku do „Wytycznych Szefa Obrony Cywilnej” z 4 grudnia 2018 r. w sprawie zasad postępowania z zasobami budownictwa ochronnego **budowlę ochronną** zdefiniowano jako pomieszczenie lub zespół pomieszczeń przeznaczonych do ochrony osób, urządzeń, zapasów materiałowych lub innych dóbr materialnych przed skutkami działań zbrojnych, ekstremalnych zjawisk pogodowych, katastrof ekologicznych, przemysłowych lub innych zagrożeń. Budowle ochronne podzielono w tym dokumencie na dwie główne kategorie – schrony i ukrycia⁹. Zaznaczyć jednak należy, że przytoczone „Wytyczne Szefa OCK” straciły swoją moc wraz z wejściem w życie ustawy z dnia 11 marca 2022 r. o obronie Ojczyzny. Niezależnie od tego faktu uznać je można za źródło wiedzy technicznej. Podobny podział budowli ochronnych wraz z interpretacją tych kategorii występuje w literaturze przedmiotu, bowiem schron identyfikowany jest jako budowla zamknięta konstrukcyjnie służąca do ochrony ludzi i mienia przed założonymi czynnikami rażącymi ze wszystkich możliwych kierunków. Natomiast ukrycie jest definiowane jako budowla otwarta, konstrukcyjnie zapewniająca osłonę tylko z określonych kierunków¹⁰.

Kwestie terminologii i interpretacji budowli ochronnych porządkuje niedawno implementowana ustawa z dnia 5 grudnia 2024 r. o ochronie ludności i obronie cywilnej. Zgodnie z tym aktem prawnym zostało wprowadzone pojęcie **obiektów zbiorowej ochrony** (OZO). Są one przeznaczone do ochrony ludności przed zagrożeniami powstałymi w wyniku klęsk żywiołowych oraz zdarzeń o charakterze terrorystycznym, a także działań wojennych.

Wspomniana ustawa przewiduje następujące rodzaje obiektów zbiorowej ochrony¹¹:

- **budowle ochronne** – są to schrony (budowle ochronne o konstrukcji zamkniętej i hermetycznej, wyposażone w urządzenia filtrowentylacyjne i ukrycia (budowle ochronne o konstrukcji niehermetycznej),

⁸ Protokół dodatkowy do Konwencji genewskich z 12 sierpnia 1949 r., dotyczący ochrony ofiar międzynarodowych konfliktów zbrojnych (Dz.U. 1992, nr 41, poz. 175), art. 61 lit. a pkt iii I.

⁹ Wytyczne Szefa Obrony Cywilnej z 4 grudnia 2018 r. w sprawie zasad postępowania z zasobami budownictwa ochronnego.

¹⁰ Z. Szcześniak, *Zasady kształtowania układów funkcjonalnych, ustrojów nośnych oraz warstw ochronnych schronów i ukryć*, Warszawa 2012, s. 628.

¹¹ Ustawa z dnia 5 grudnia 2024 r., art. 83.

- **miejsca doraźnego schronienia** – obiekty budowlane przystosowane do tymczasowego ukrycia ludzi oraz ukrycia doraźne wolno stojące.

Problematykę budowli ochronnych uszczegóławia projekt rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 13 kwietnia 2023 r. w sprawie warunków technicznych, zasad użytkowania, kontroli i ewidencjonowania obiektów budowlanych stanowiących obiekty zbiorowej ochrony i służących bezpieczeństwu lub obronności państwa. Zgodnie z tym dokumentem wyróżnia się: schrony kategorii P (podstawowej), schrony kategorii A (podwyższonej) oraz ukrycia doraźne w klasach odporności od I do III. Szczególnie istotne są schrony kategorii P, chroniące przed szeregiem zagrożeń, w tym nadciśnieniem fali uderzeniowej, promieniowaniem czy działaniem środków bojowych. Schrony kategorii A zapewniają jeszcze wyższy poziom ochrony, natomiast ukrycia doraźne podlegają dostosowaniu w zależności od zmieniających się scenariuszy zagrożeń. Zapewniają one tymczasową ochronę w sytuacjach kryzysowych. Ich kategorie odporności (I, II, III) określają zakres ochrony, od przeciwołamkowej do ochrony przed promieniowaniem przenikliwym i nadciśnieniem fali uderzeniowej¹².

Szczególną grupą wśród budowli ochronnych są **schrony przeciwatomowe**, które dzielą się na dwie kategorie. Są to¹³:

- schrony I stopnia – chronią przed pośrednim działaniem bomb burzących i dalekimi wybuchami bomb atomowych. Tego typu obiekty znajdują się najczęściej w podziemiach i piwnicach budynków. Ich zadaniem w głównej mierze jest ochrona ludności przed dalekimi wybuchami broni jądrowej, lekkimi bombami burzącymi, a także odłamkami pocisków, trującymi substancjami i innymi zagrożeniami;
- schrony II stopnia – chroniące przed bliskimi wybuchami broni jądrowej oraz bezpośrednim działaniem bomb burzących. To bardzo wytrzymałe bunkry, których zewnętrznym elementem często jest jedynie płyta detonacyjna. Jej zadaniem jest zatrzymanie siły uderzenia.

Konstrukcja schronów przeciwoatomowych ma za zadanie chronić znajdującą się wewnątrz ludność zarówno przed uderzeniem, jak i jego skutkami. Schrony te są znacznie głębiej wbudowane w ziemię. W systemy wentylacyjne tego typu schronów wmontowane są specjalne filtry, które oczyszczają powietrze z niebezpiecznych, radioaktywnych substancji¹⁴.

¹² Rodzaje obiektów zbiorowej ochrony, Schron na zgłoszenie, <https://schronna.zgloszenie.pl>, (17.02.2025).

¹³ Schrony atomowe w Polsce. Gdzie ukryć się w przypadku zagrożenia?, WP Wiadomości, <https://wiadomosci.wp.pl>, (21.02.2025).

¹⁴ *Ibidem*.

Zgodnie z najnowszą interpretacją prawną, budowla ochronna spełnia funkcje ochronne, jeżeli zabezpiecza przed¹⁵:

- skutkami klęsk żywiołowych wywołanymi przez silne wiatry, w tym wichury, orkany i trąby powietrzne,
- odłamkami amunicji, w tym bomb, pocisków i granatów, oraz przed ostrzałem z broni małokalibrowej,
- obciążeniami spowodowanymi zagruzowaniem oraz spadającymi elementami konstrukcji i wyposażenia obiektu budowlanego,
- promieniowaniem przenikliwym gamma z opadu promieniotwórczego,
- długotrwałym oddziaływaniem zewnętrznym pożaru na budowlę ochronną,
- skutkami fali uderzeniowej wybuchu,
- skażeniem środowiska wewnętrznego w budowni na skutek działania środków chemicznych, biologicznych lub promieniotwórczych,
- wstrząsem oddziałującym na konstrukcję oraz wyposażenie budowli ochronnej – w zakresie przewidzianym dla danej kategorii odporności budowli ochronnej.

Istotną kwestią pozostaje także pojemność obiektów zbiorowej ochrony. Powinna być ona planowana w taki sposób, aby zapewnić schronienie¹⁶:

- w granicach administracyjnych miast we wszystkich obiektach zbiorowej ochrony – dla co najmniej 50% ludności, w tym w budowlach ochronnych – dla co najmniej 25%,
- poza granicami administracyjnymi miast we wszystkich obiektach zbiorowej ochrony – dla co najmniej 25%, w tym w budowlach ochronnych – dla co najmniej 15% przewidywanej liczby ludności przebywającej w sytuacji zagrożenia na obszarze planowania.

Obiekty zbiorowej ochrony, a szczególnie schrony, muszą być wyposażone w skuteczny **system filtracji powietrza**. Właściwy system filtracji, poza hermetycznością schronu, jest zasadniczym czynnikiem zapewniającym pełną ochronę przed opadem radioaktywnym. Poza systemem filtracji powietrza schrony muszą być wyposażone w odpowiednie zapasy, szczególnie wody do picia oraz żywności o długim terminie przydatności do spożycia. Poza tym każdy schron przeznaczony do wykorzystania w czasie wojny musi być wyposażony w niezawodny **system**

¹⁵ Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 21 lutego 2025 r. w sprawie kryteriów uznawania obiektów budowlanych albo ich części za budowle ochronne (Dz.U. 2025, poz. 235).

¹⁶ Ustawa z dnia 5 grudnia 2024 r..., art. 90.

komunikacji z otoczeniem zewnętrznym. Informacje te mogą mieć kluczowe znaczenie między innymi podczas podejmowania decyzji dotyczących terminu bezpiecznego opuszczenia schronu¹⁷.

Analiza i ocena stanu obiektów zbiorowej ochrony w Polsce

Inżynieria budowli ochronnych w naszym kraju ma swoją historię. Była ona bowiem rozwijana już w czasach przedwojennych. Budowane w Polsce schrony pod względem rozwiązań technicznych nie odbiegały od światowego poziomu. Po zakończeniu II wojny światowej polscy projektanci schronów wykorzystywali doświadczenia niemieckie, a od lat 50. XX w. udoskonalali istniejące rozwiązania techniczne. Podkreślić należy, że do początku lat 90. XX w. krajowe zakłady produkowały wszystkie niezbędne elementy wyposażenia schronów i ukryć. W planach mobilizacji gospodarki (PMG) uwzględniano potrzeby związane z możliwością przetrwania ludności w warunkach wojny¹⁸.

Niestety, po zakończeniu okresu zimnej wojny problematyka utrzymania, modernizacji i tworzenia budowli ochronnych w Polsce straciła na znaczeniu i przez wiele lat była zaniedbywana. Dopiero napaść Rosji na Ukrainę i groźby Putina skierowane do krajów NATO, w tym do Polski, spowodowały, że decydenci w naszym kraju powrócili do problematyki budowli ochronnych. Na zlecenie Ministerstwa Spraw Wewnętrznych w okresie od października 2022 r. do lutego 2023 r. w całym kraju została przeprowadzona inwentaryzacja tego typu budowli. Inwentaryzacji prowadzonej przez Państwową Straż Pożarną podlegały obiekty należące do instytucji państwowych i samorządowych, wspólnot oraz spółdzielni mieszkaniowych, a także do podmiotów gospodarczych prowadzących działalność użyteczności publicznej. Natomiast w spisie nie ujęto prywatnych schronów i miejsc schronienia. W trakcie inwentaryzacji obiekty podzielono na trzy kategorie: schrony, ukrycia oraz miejsca doraźnego schronienia (MDS).

Wyniki inwentaryzacji budynków i obiektów budowlanych, prowadzonej przez Państwową Straż Pożarną w latach 2022–2023, zostały podane do publicznej wiadomości na oficjalnej stronie Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji. Łącznie zinwentaryzowano 234 735 obiektów budowlanych na terenie kraju, w podziale na¹⁹:

¹⁷ *Schrony w Warszawie – mapa schronów w Warszawie*, Warsaw city.info, <https://warsawcity.info>, (24.02.2025).

¹⁸ P. Kwiatkowski, *Schrony i ukrycia dla ludności*, Przegląd Pożarniczy, <https://www.ppoz.pl> (21.02.2025).

¹⁹ *Raport dotyczący budowli ochronnych*, Warszawa 2023, s. 2–5.

- **10 622 budowle ochronne**, w tym: 1903 schrony oraz 8719 ukryć o łącznej pojemności wynoszącej około 1,43 mln osób,
- **224 113 MDS**, w tym: piwnic, garaży podziemnych, tuneli, podziemnych parkingów w centrach handlowych i innych obiektów pełniących rolę osłony przed ekstremalnymi zjawiskami pogodowymi.

Zgodnie z raportem łączna powierzchnia zinwentaryzowanych obiektów przewidzianych do wykorzystania w ramach doraźnej ochrony wyniosła 74 mln m². Pojemność wszystkich tych obiektów przekracza populację Polski. W przypadku zagrożenia może się w nich schronić w sumie **ponad 49 mln osób**, co stanowi około 130% ludności Polski²⁰. Natomiast z końcowego raportu NIK wynika, że w budowlach ochronnych (schronach i ukryciach) w 2022 r. mogło się znaleźć miejsce jedynie dla 3,78% Polaków, czyli dla 1,4 mln osób²¹.

Najwięcej obiektów, które zapewniają zbiorową ochronę ludności, znajduje się w województwie mazowieckim. Jest to odpowiednio ponad 1700 budowli ochronnych i 27 900 doraźnego schronienia²². W samej Warszawie zlokalizowane są: 222 schrony, 1300 ukryć oraz około 16 600 MDS. Warszawskie schrony mogą pomieścić 28 900, a ukrycia aż 9,2 mln osób. Natomiast miejsca doraźnego ukrycia zinwentaryzowane w Warszawie mogą pomieścić ok. 126 700 mieszkańców²³. Dla porównania w Lublinie pojemność budowli ochronnych wynosi 13 658 osób, w tym w schronach – 2985, a w ukryciach – 10 673²⁴. Najmniej budowli ochronnych znajduje się w województwach: lubuskim, kujawsko-pomorskim oraz warmińsko-mazurskim.

Najwięcej zinwentaryzowanych MDS zlokalizowanych jest w piwnicach – zarówno w budynkach typu żelbeton, jak i w wielkiej płycie. Natomiast do MDS, które w przypadku zagrożenia mogą pomieścić najwięcej ludności, należy zaliczyć podziemne parkingi największych centrów (galerii) handlowych polskich aglomeracji. Funkcje schronów przeciwatomowych mogą także pełnić stacje dwóch linii warszawskiego metra. Zaznaczyć należy, że stacje między Kabatami a Raławicką, na pierwszej linii metra, zaopatrzone są w śluzy chroniące przed atakiem bombowym.

²⁰ *Ibidem*, s. 4.

²¹ K. Bińczyk, *Ile Polska ma schronów na wypadek wojny? Miażdżący raport NIK*, Radio Zet/Rzeczpospolita/ PAP, <https://wiadomosci.radiozet.pl> (21.02.2025).

²² *Gdzie w Polsce jest najwięcej schronów*, Gis-Expert, <https://www.gis-expert.pl>, (21.02.2025).

²³ K. Jabłczyński, *Wiemy ile schronów znajduje się w Warszawie. Straż pożarna dokonala szczegółowej inwentaryzacji. Ile mogą pomieścić osób?*, Warszawa. Nasze miasto, <https://warszawa.naszemiasto.pl> (24.02.2025).

²⁴ *Budowle ochronne*, Lublin.eu, <https://lublin.eu> (28.02.2025).

Charakterystykę pięciu największych MDS centrów handlowych polskich aglomeracji zawarto w tabeli 1.

Tabela 1. Charakterystyka największych MDS centrów handlowych polskich aglomeracji

Lp.	Nazwa i lokalizacja centrum handlowego	Szacowana pojemność MDS
1.	Pasaż Grunwaldzki – centrum handlowo-rozrywkowe z parkingiem wielopoziomowym, Wrocław, Plac Grunwaldzki 22	243 333 osób
2.	Centrum handlowe Westfield Arkadia, Warszawa, al. Jana Pawła II 82	100 000 osób
3.	Galeria Młociny, Warszawa, ul. Zgrupowania AK Kampinos 15	51 165 osób
4.	Centrum handlowe Bonarka, Kraków, ul. H. Kamieńskiego 11	49 772 osoby
5.	Centrum handlowe King Cross Marcelin, Poznań, ul. Bukowska 156	48 000 osób

Źródło: opracowanie na podstawie *Gdzie w Polsce jest najwięcej schronów*, Gis-Expert, <https://www.gis-expert.pl> (21.02.2025).

Niestety, większość budowli ochronnych w Polsce, szczególnie schronów i ukryć, pochodzi z lat od 50. do 70. XX w., a ich stan techniczny pozostawia wiele do życzenia. Znaczna część z nich stanowi wyłącznie wartość muzealną, szczególnie w przypadku schronów przeciwatomowych. Przykładem tego są takie obiekty, jak: schron przeciwatomowy w Trzyczynie pod Bydgoszczą, schron przeciwatomowy w Poznaniu w dzielnicy Krzyżowniki oraz schron przeciwatomowy w Warszawie na Bielanach, a także kompleks 7215 w Puszczy Kampinoskiej pod Warszawą.

Dla porównania warto przytoczyć przykłady z krajów nordyckich dysponujących wzorcową infrastrukturą zbiorowej ochrony ludności. W Finlandii, w której zamieszkuje 5,5 mln ludności, znajduje się 54 000 schronów, które są w stanie pomieścić 4,4 mln ludzi. Aż 85% wszystkich schronów w Finlandii to schrony prywatne. Zgodnie z fińskimi przepisami wszystkie te schrony muszą być opróżnione i gotowe do wykorzystania w ciągu 72 godzin²⁵. Ponad 90% z nich jest wystarczająco solidnych, aby wytrzymać atak bronią konwencjonalną, podczas gdy 83% jest wyposażonych tak, aby zapewnić również schronienie przed emisjami gazów lub zagrożeniami nuklearnymi. Ponad 500 podziem-

²⁵ A. Prajsnar, *Nordyckie schrony, czyli jak Europa Północna troszczy się o obronę cywilną*, Forsal, <https://forsal.pl> (2.03.2025).

nych schronów wydrążonych w skałach pod powierzchnią Helsinek może pomieścić 900 000 osób. Jest to o jedną trzecią więcej niż cała populacja miasta. Aż 25 stacji metra w Helsinkach można przekształcić w podziemne schrony, które mogą chronić ludność cywilną przez wiele tygodni. Nadmienić należy, że infrastruktura schronowa w Finlandii budowana była przez dziesięciolecia i pochłonęła miliardy euro²⁶.

Według danych opublikowanych przez amerykańską stację CNBC, wewnątrz największego schronu w Helsinkach znajduje się rozbudowana infrastruktura, w tym siłownia, restauracja oraz hala sportowa, a także parkingi i miejsca zabaw dla dzieci. Schron ten jest przystosowany do ochrony mieszkańców przed zagrożeniem bombowym, chemicznym, a także nuklearnym. Powstał on około 20 metrów pod ziemią. W czasie pokoju schron służy jako miejsce aktywności sportowych i kulturalnych. Przestrzeń może zostać dostosowana do przyjęcia mieszkańców w mniej niż 72 godziny. Jak podaje portal thenationalnews.com, schron może zostać wypełniony przez około 6000 osób w ciągu 20 minut. Siły Obrony Cywilnej potrzebują kolejnych 10 minut na zamknięcie drzwi schronu. Natomiast umieszczone w schronie zapasy wody pozwalają na przebywanie w nim mieszkańców przez trzy tygodnie²⁷.

Podobny system budowlı ochronnych mają także Szwecja i Norwegia. Szwedzki system ponad 65 000 publicznych i prywatnych schronów zapewnia bezpieczeństwo dla około 7 mln osób, czyli mniej więcej 70% całej populacji. Nieco słabiej wypada w tym zakresie Norwegia, bowiem w przypadku wybuchu konfliktu zbrojnego schronienie w budowłach ochronnych znalazłoby w tym kraju niecałe 50% populacji. Podobnie jak w przypadku Finlandii, wszystkie schrony z norweskich budynków mieszkalnych muszą być gotowe przed upływem 72 godzin²⁸.

Zakończenie

Zaprezentowane w artykule treści to efekt krytycznej analizy materiałów źródłowych oraz przemyśleń autora w badanym obszarze. Przeprowadzone badania pozwalają wygenerować następujące **wnioski końcowe**:

1. Dobrze się stało, że w końcu jednoznacznie zinterpretowano i ujednolicono w aktach normatywnych kwestie terminologiczne dotyczące budowli obronnych w naszym kraju. Zgodnie z obowiązującymi

²⁶ *Finlandia policzyła swoje schrony i ma ich ponad 50 tys.*, Ofensywa Helikon, <https://ofensywa-helikon.pl> (24.02.2025).

²⁷ D. Skrzypiński, *Siłownia, kawiarnia, parkingi. Tak wygląda schron w Finlandii*, Interia Wydarzenia, wydarzenia.interia.pl (24.02.2025).

²⁸ A. Prajsnar, *op.cit.*

aktami zostało implementowane pojęcie obiektów zbiorowej ochrony (OZO). Zalicza się do nich budowle ochronne, które stanowią schrony (kategorii P oraz A) i ukrycia (w klasach odporności I–III) oraz MDS.

2. Obiekty zbiorowej ochrony to istotny komponent infrastruktury obronnej państwa. Warunkują one skuteczne działanie obrony cywilnej, a przede wszystkim zapewniają zbiorową ochronę ludności cywilnej i odporność społeczną na zdarzenia kryzysowe, w tym przede wszystkim te o charakterze militarnym.

3. Pojemność obiektów zbiorowej ochrony (schrony, ukrycia, miejsca doraźnego schronienia) w Polsce pozwala na schronienie łącznie 49 mln osób. Najwięcej miejsc schronienia jest w miejscach doraźnego schronienia. Natomiast w budowlach ochronnych (schronach i ukryciach) jest miejsce tylko dla 3,78% Polaków, czyli dla 1,4 mln osób.

4. Stan techniczny większości budowli ochronnych w Polsce pozostawia wiele do życzenia. Znaczna część z nich stanowi wyłącznie wartość muzealną. Niestety, nowe schrony nie były w ostatnich dziesięcioleciach w Polsce budowane. Zapóźnień w tym obszarze nie da się odrobić w ciągu kilku ani kilkunastu miesięcy. Priorytetem jest zatem szybkie odtworzenie skutecznego systemu budowli ochronnych w naszym kraju.

5. Należy opracować i implementować standaryzowane programy szkoleń kierowników i personelu obiektów zbiorowej ochrony (właścicieli i zarządców budynków) uwzględniające problematykę eksploatacji oraz zasad użytkowania, w tym udostępniania tego typu obiektów ludności cywilnej. Zadanie to może realizować Akademia Pożarnicza w Warszawie oraz inne ośrodki kształcenia Państwowej Straży Pożarnej.

6. Zarządzanie miejscami zbiorowej ochrony wymaga zintensyfikowania międzynarodowej współpracy z krajami posiadającymi bogate doświadczenie w tym zakresie, jak na przykład kraje nordyckie.

Bibliografia

- Bińczyk K., *Ile Polska ma schronów na wypadek wojny? Miażdżący raport NIK*, Radio Zet/Rzeczpospolita/ PAP, <https://wiadomosci.radiozet.pl> (21.02.2025).
- Działania przemysłu obronnego na rzecz infrastruktury krytycznej i obronnej państwa*, red. P. Soroka, A. Zagórska, Warszawa 2021.
- Encyklopedia bezpieczeństwa*, t. 2, red. O. Wasiuta, S. Wasiuta, Kraków 2021.
- Finlandia policzyła swoje schrony i ma ich ponad 50 tys.*, Ofensywa-Helikon, <https://ofensywa-helikon.pl> (24.02.2025).
- Gdzie w Polsce jest najwięcej schronów*, Gis-Expert, <https://www.gis-expert.pl> (21.02.2025).
- Jabłczyński K., *Wiemy ile schronów znajduje się w Warszawie. Straż pożarna dokonała szczegółowej inwentaryzacji. Ile mogą pomieścić osób?*, Warszawa. Nasze miasto, <https://warszawa.naszemiasto.pl> (24.02.2025).
- Kurek S.T., *Ekonomika obronności. Istota, miejsce, zarys teorii*, Warszawa 2015.

- Kwiatkowski P., *Schrony i ukrycia dla ludności*, Przegląd Pożarniczy, <https://www.ppoz.pl> (21.02.2025).
- Prajsnar A., *Nordyckie schrony, czyli jak Europa Północna troszczy się o obronę cywilną*, Forsal, <https://forsal.pl> (2.03.2025).
- Protokół dodatkowy do Konwencji genewskich z 12 sierpnia 1949 roku, dotyczący ochrony ofiar międzynarodowych konfliktów zbrojnych (Dz.U. 1992, nr 41, poz. 175).
- Raport dotyczący budowy ochronnych*, Warszawa 2023.
- Rodzaje obiektów zbiorowej ochrony*, Schron na zgłoszenie, <https://schronnazgloszenie.pl> (17.02.2025).
- Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 21 lutego 2025 r. w sprawie kryteriów uznawania obiektów budowlanych albo ich części za budowle ochronne (Dz.U. z 2025 r., poz. 235).
- Schrony atomowe w Polsce. Gdzie ukryć się w przypadku zagrożenia?*, WP Wiadomości, <https://wiadomosci.wp.pl> (21.02.2025).
- Schrony w Warszawie – mapa schronów w Warszawie*, Warsaw city.info, <https://warsawcity.info> (24.02.2025).
- Stachowiak Z., *Polityka gospodarczo-obronna*, Warszawa 1996.
- Szcześniak Z., *Zasady kształtowania układów funkcjonalnych, ustrojów nośnych oraz warstw ochronnych schronów i ukryć*, Warszawa 2012.
- Tomaszewski J., *Podsystem infrastruktury Sił Zbrojnych RP [w:] Logistyka w systemie bezpieczeństwa narodowego*, red. P. Kler, Warszawa 2021.
- Ustawa z dnia 5 grudnia 2024 r. o ochronie ludności i obronie cywilnej (Dz.U. 2024, poz. 1907).
- Wytyczne Szefa Obrony Cywilnej z 4 grudnia 2018 r. w sprawie zasad postępowania z zasobami budownictwa ochronnego.

Collective civil protection facilities as a component of the state defense infrastructure -outline of the problem

Abstract

The article presents a theoretical interpretation concerning the role and importance of the state's defense infrastructure in the era of real threats to Poland's military security. Particular attention was paid to the current interpretation and classification of components of the state's defense infrastructure that are important from the point of view of the security of the civilian population, such as collective protection facilities. The article also attempts to diagnose the quantitative and qualitative condition of protective structures (shelters and hiding places) and temporary shelter sites in Poland. Examples of well-developed collective civil protection infrastructure from the Nordic countries were also indicated. The research results confirmed that an effective system of protective facilities needs to be restored in Poland.

Keywords: state defense infrastructure, collective civil protection facilities, protective structures, shelters and hiding places, temporary shelter sites